

HAVEGLÆDER

— efterår 2019 —

Få mere privatliv, når du planter grønne skærme

Stauder til hedeølgen

Kål-hydrater og dramatiske rødbeder

Sensommerens prydgæsser kan bruges på mange måder

Charmerende hæk eller en have med græs?
Læs mere i dette nummer af Haveglæder

Indhold

4 Efterårets tjekliste

Det er nu, du skal lægge forårets prydløg. Efteråret er også tidspunktet, hvor der skal høstes blåbær og brombær. Frugttræerne bugner af frugt, og snart falder nødderne fra træer og buske. Krydderurter tørres, drivhusets grøntsager gulfes og nu ses resultatet af et travlt haveår.

6 Få grønnere græs til næste år

Det betaler sig at gøre en ekstra indsats for at få græsset godt gennem vinterens manglende lys og varme. Følg tre gode råd - og du får en grønnere plæne til næste år.

8 Højdepunktet i sensommeren

Høstanemonerne i havens bede bærer sommeren ind i efteråret. De smukke blomster i rosa og hvid er med til at skabe stemning på en årstid, hvor blomstringen er aftagende. Se de mange muligheder for spændende sorter - også til krukkerne.

11 Grønne skærme

Ønsker du og din familie mere privatliv, så kan du indrette haven med grønne skærme. Her får du bud på grønne skærme i størrelserne Small, Medium og Large.

14 Stauder til hedeølgen

Har du et rigtig dejligt lunt sted i haven, hvor det kan være svært at få noget til at gro? Her får du gode bud på stauder, der klarer en hedeølge.

16 Stauder til sumpen

Stærke og robuste stauder, der kan trives, hvor der ofte er meget fugtigt. De er også anvendelige, hvis du vil anlægge et regnvandsbed eller skal have plantet kanten på havebassinet til.

18 Kål-hydrater og dramatiske rødbeder

Det er enkelt at dyrke egne grøntsager, og her får du gode bud på kål, som er nemme at få et godt resultat ud af. Rødbeder er klar til høst, så det gælder om at få anvendt de sunde rodfrugter og booste dit helbred.

22 Den ultimative græshave

Læs om Jeannets vidunderlige græshave, der har noget at byde på hele året rundt. Det handler om haveliv på landet, og om at udleve drømmene og acceptere planternes forskelligheder. En have forandrer sig gennem hele livet, og hvis du vil, kan du få den til at passe til dig og din familie.

26 Charmerende hæk af høje græsser

Er du vild med prydkræs, og kunne du tænke dig at plante en hel hæk, så se med her, for det kan sagtens lade sig gøre.

30 Krydret æbletoddy

Det kølige efterår nærmer sig og du kan forkæle dig og din familie med denne varme æbletoddy, når I skal på udflugt i naturen - eller blot trænger til en pause i haven.

31 Bagte æbler med hasselnøddetop

En af årstidens lækre desserter høstet fra egen have. De mange æbler og friske nødder omsættes let til bagte æbler - mums.

Velkommen til Haveglæder

Magasinet som giver inspiration, viden og løsninger til haven.

Så starter efteråret med september som den første måned - den niende måned i året, selvom septem betyder syv på latin. Det hænger sammen med, at det var den syvende måned i den romerske kalender. Det kunne selvfølgelig være interessant, hvis vi havde to juli måneder? Sikke megen ferie, varme sommerdage og strandliv. Jeg er nu glad for september måned. Det er en rolig måned. Oftest stadig med godt vejr, hvor man kan nyde at sidde i liggestolen og kigge op i himlen og smånytte "Septembers himmel er så blå" med melodi af Otto Mortensen og tekst af Alex Garff. Den er skrevet i slutningen af 1940'erne og beskriver livet på landet og i haven. I 3. vers beskrives, hvordan "geoginerne spraglet gror blandt asters i vor have, så rig er årets sidste flor: oktobers offergave". Og i 4. vers; "De røde æbler løsner let fra træets trætte kviste". September er en høstmåned. De sidste bær kommer på glas eller fryses ned. Blommer og figner syltes, og paradisæblerne kommer på glas og hældes over med Brøndum snaps, så jeg kan få en gibbernakker næste forår, den skal nemlig trække et halvt år. Som barn fik de voksne en gibbernakker til frokost, når vi var i sommerhuset. Jeg fandt først ud af, hvad en gibbernakker er for en del år siden. Gippe er det samme ord som kippe - altså tippe eller vippe (man kipper med flaget). Nakke kan bl.a. betyde at bøje nakken eller lægge nakken tilbage. Så en gibbernakker er den bevægelse, hvor man lægger nakken tilbage, for at vippe en dram ned i gabet.

Vi mennesker samler vinterforråd, og det gør dyrene også. Vi hjælper havens fugle om vinteren ved at fodre dem; og når vi hænger redekasser op i haven, kan de bruges som vinterbolig. Vi gør egentlig meget som haveejere for dyrelivet, men vi kan gøre endnu mere, hvis vi holder haven knapt så pæn. I foråret var der meget fokus på, at antallet af insekter falder drastisk - nogen vil sige dramatisk. I nogle prognoser vil verdens insektbestand være nærmest udryddet i 2100. En europæisk undersøgelse viser, at mængden af insekter, målt på biomasse, er faldet med 80 procent siden 1989. Det er blandt andet manglen på artsspecifikke planter, det er galt med. Det betyder færre insekter og dermed mindre føde til rovinsekter, fugle, etc. - kort sagt fødekæden bliver ødelagt. I stedet for at give op, kan vi som haveejere hjælpe insekterne med at overleve. Ikke kun ved at plante insektiltrækkende planter, men også ved at give dem levesteder. Når vi som haveejere rydder op i haven, fordi den skal være pæn og ordentlig, gavner det ikke insektlivet ej heller fuglelivet i haven. Havens affald skal blive i haven. Grene, kviste og blade skal stakkes i et hjørne af haven. Udgåede træer skal blive stående og pyntes med en slyngplante i stedet. Lav insektbo, og gå sammen med naboer om at lave et eldorado for dyrelivet i haven, ved at fire grunde, der støder op til hinanden, hver afgiver et areal til et lille vildnis. Temaet for dette års Havens Dag, som er den 2. søndag i september, er "Liv i haven - Lev i haven". Vi skal som haveejere bruge haven til afslapning, leg og være mødested for familien og venner. Haven er vores frirum, men haverne, hvis vi håndterer det rigtigt (og det er vores ansvar), er også dyrenes frirum. Ved at plante forskelligt og plante værtsplanter for insekter, kan vi alle være med til at øge biodiversiteten, og dermed forbedre forholdene for insekter, fugle og dyr.

På gensyn til Havens Dag den 2. søndag i september.

Per Boisen Andersen,
direktør for brancheforeningen Danske Havecentre

Haveglæder er meget mere end det magasin, du læser nu ...

Det er også WWW.HAVEGLÆDER.DK, hvor du kan blive endnu mere inspireret. Søg på artikler og videoer om emner, du gerne vil vide mere om. Her kan du også finde informationer om tusindvis af planter til haven, terrassen og altankassen. Du kan også melde dig til vores nyhedsbrev, hvor du får aktuelle tips og gode råd til havens gøremål - helt gratis. Med dette ønsker vi at din Haveglæde vil vokse og dine drømme gå i opfyldelse.

Følg os på

Udgiver www.danskehavecentre.dk

Fotos GAP Photos Ltd, England, Flora Info (PBA), Hortus Advising, Overdam Planteskole, Jeannett Fruergaard, Colourbox.dk, Fotolia

Tekst Hortusadvising.dk ved Marianne Bachmann Andersen

Layout/tryk Grafisk Produktion Odense, www.gpo.dk

ISSN 2245-8190

ISSN 2245-8204 (online)

Efterårets tjekliste

Det kan du plante

Forårsblomster

Det er her om efteråret, at det er på tide at lægge de forårsblomstrende løg. Vintergækker, krokus, iris, narcisser, skilla, tulipaner og mange flere. I havecentret finder du mange poser med løg i dvaletilstand. Dem skal du lægge i havens bede her i efteråret. I jorden vil løgene danne rødder, og efter en kuldeperiode er de klar til at bryde frem af jorden og blomstre i din have.

Sådan lægger du løg

- Fordel dine indkøbte løg ovenpå jorden. Læg dem gerne tæt i klynger, så ser det flottere ud til foråret
- Grav et lille hul eller anvend en løglægger
- Læggedybden er 3 gange løgets højde (er løget 2 cm højt, skal det ned i 6 cm dybde)
- Dæk til med løs jord og spred gerne lidt benmel som gødning
- Husk også at fylde krukker med forårsløg.

Køkkenhaven

Hvidløg skal lægges om efteråret. Når du lægger dem allerede nu, så vil de nå at udvikle store fine løg med masser af fed. Hvidløget skal deles ud i fed og hvert fed lægges i ca. 7 cm dybde med en afstand i rækken på 10-12 cm og med 25 – 50 cm afstand mellem rækkerne. Du kan også lægge hvidløg i højbedet eller i en krukke.

Prydhaven

Om kort tid er det muligt at plante hæk med barrodede planter. Indtil da, er det fortsat muligt at plante alt, der er dyrket i pletter. Nye stauder til de blomstrende bede, nye stedsegrønne til vinterens have, nye rosenarter og masser af bunddække, så havearbejdet lettes.

Ny græsplæne

Helt frem til november er det optimalt at anlægge ny græsplæne – eller blot lappe eventuelle huller.

Gødning

De fleste planter har på denne årstid groet det, som de har brug for; men når det kommer til græsplænen, så er det vigtigt, at den har det godt, inden året afsluttes, og en lang vinter venter forude. Det er derfor en rigtig god idé at gøde din plæne i august eller september måned. Er du usikker på, om surhedsgraden er god, så søg hjælp i dit havecenter, som kan vejlede dig i, om du skal kalke, samt vise dig mulige produkter.

I køkkenhaven er det tid til at gøde jordbærplanterne. Giv planterne en god organisk gødning, som de kan blive sunde og frodige af. I de dele af køkkenhaven, hvor du allerede har høstet afgrøder, kan du med fordel tildele kompost eller gødning – det giver næste års afgrøder en god start.

Tips

I drivhuset skal du gøde så længe du vander.

Tips

Er du udfordret med mosegrise, så virker kejserkrone og andre løg fra slægten Fritillaria afskrækkende.

Tips

Vokser græsset ikke så godt under skyggen af træer, så kan du så skyggetålende græs og få en fin plæne igen.

Tips

Har du afrikanske skærmiljer i store krukker, så sikrer du næste års blomstring, når du gøder i september.

Tips

Organisk gødning frigives over en længere periode, så derfor skal du vælge den.

Til køkkenet

I **Drivhusets** mange skønne grøntsager modner løbende, og du skal sørge for at få plukket tomater, inden de revner og rådner. Agurkerne skal også klippes af planterne, når de er klar – så vil planterne danne nye frugter. Auberginer, peberfrugter, chili og meloner kan nu også nydes til sensommerens mange måltider ude på terrassen.

I **køkkenhaven** eller i højbedene er der masser af friske afgrøder. Måske er nye hold af salat ved at være klar, mens store mængder af sommersquash skal finde vej til måltiderne. Kålene er i fuld gang med at vokse færdige, og ventetiden kan bruges på at spise bønner og rodfrugter.

I **Frugthaven** er der stadig aktivitet. Blåbær og brombær modner om kap med hinanden, og har du tranebær eller tyttebær, er det nu de skal høstes. De dejligste blomster er modne, og snart er sommeræblerne og de tidlige pærer klar til at sætte tænderne i. Hele efteråret er det muligt at få friske æbler og pærer – det kræver blot, at du planter de rigtige sorter.

Fra **Prydhaven** kan du finde spiselige blomster til at dekorere salaten eller desserten. Buketter med hjemmedyrkede blomster er altid beundringsværdige, så husk at forkæle dig selv eller en god ven. Snart bliver det kransbindingstid – også her kan haven bidrage.

Beskæring og opbinding

I drivhuset

- ✓ Er tomatplanterne på vej ud gennem taget, så er det på tide at få klippet topskuddet af. Når du standser toppens vækst, kan planten sende sin energi ud til de grønne tomater, som modner hurtigere.
- ✓ Klip også de kedelige blade i bunden af planterne af – de er ofte svampeangrebet, og det vil vi gerne undvære.
- ✓ Vinrankens mange drueklaser er i fuld gang med at modne. Fjern nydannede skud og blade, så klaserne får masser af sol.

I prydhaven

Roserne skal ikke beskæres, men du må meget gerne fjerne visne blomster. Er der behov for at beskære planter, som hører til gruppen "blødere" (valnød, birk, ahorn, japanske kirsebær, abrikos, fersken, nektarin, kirsebær og blom-

me), så skal du gøre det i august, inden væksten går helt i stå. Buksbomhække eller formklippede planteeksemplarer klippes sidste gang i september.

GARTNERTIPS VINTERFORBEREDELSE

- ✓ Husk at rive blade af plænen, når løvfaldet starter
- ✓ Grav georgineknoldene op og opbevar dem frostfrit
- ✓ Hent de frostfølsomme planter til opbevaring i drivhus eller udestue
- ✓ Ryd op i maskiner og værktøj

Drømmer du også om en friskgrøn græsplæne, der er jævn og fin? Vi oplever ofte at "græssæsonen" fortsætter langt ind i efteråret; og mange gange skal plæneklipperen først i vinterhi, når vi kommer til december måned. Der er derfor ingen grund til at slippe plejen af græsset, bare fordi kalenderen viser efterår, for man kan stadig "høre græsset gro" hele efteråret.

Følg disse 3 råd

Med minimal indsats på denne årstid, vil du kunne forbedre din plænes sundhed og styrke.

HAVEGLÆDER

Få grønnere gr

1 Rens bunden op

Gennem sommerens mange klipninger dannes der et tykt lag organisk materiale i bunden af plænen. Det er både græs-klip og mos. Laget kan hindre regnvand og gødning i at trænge ned i græssets rodzone, hvorved planterne svækkes. Hvis du her i efteråret formår at rense op i græssets bund, så er der god mulighed for, at der er luft, lys og fri gennemstrømning, når græsset for alvor skal i gang med at vokse efter vinteren.

Sådan gør du

Du kan enten anvende en løvrive, som går i dybden eller leje en vertikalskærer. Du skal udføre behandlingen allerede i september, så græsset kan nå at komme sig ovenpå den lidt hårde behandling. Al sammenreven

plantemateriale komposteres let. Denne oprensning bør foretages hvert 3. – 4. år.

2 Boost din jord

En plæne i mistrivsel kan skyldes flere forskellige årsager. Hvis plænen står i meget vandmættet jord, bliver den hurtigt gul. Er jorden "død" og uden kraft, eller er surhedsgraden lav, så fortrænges græsset af mos.

Sådan gør du

Først og fremmest skal du forsøge at finde årsagen til mistrivsel. Her er det oplagt at tage din gartner med på råd.

VÅD plæne - her kan en greb være et godt værktøj. Stik huller i plænen, så vandet kan trænge ned i dybere jordlag. Hullerne sørger også for bedre iltning af plænen.

æs til næste år

"Død" jord opstår i plæner, der er meget gamle. Jorden er helt statisk og inaktiv, når vi dyrker græs på den. En sådan plæne bør fornyes, og det kan du gøre på den hårde måde ved at omlægge og så nyt græs, eller du kan topdresse den med en god kvalitetskompost. Erfaringen viser, at jo mere porøs og fin topdresjorden er, jo bedre virker det. I dit havecenter kan du finde en færdig blanding - både i poser, men også i bigbags.

Surhedsgraden er afgørende for græssets trivsel. Som årene går, så falder jordens pH værdi, hvilket giver mosplanterne gode betingelser, og det går ofte ud over græsset. Kalkning af

plænen er en god investering, men få lige målt surhedsgraden, før du går i gang.

3 Gød din plæne

Efterårets gødskning af græsplænen virker ikke på samme måde, som når du hvert forår strør en masse kvælstofholdig gødning ud over plænen. Her i efteråret skal gødningssammensætningen være anderledes. Mængden af kvælstof skal være meget lavere, og gødningen skal indeholde mere kalium, der styrker rødderne og gør stråene stærkere og mere robuste. Følg doseringsvejledningen på produktet.

Du kan få hjælp til at måle surhedsgraden i din jord, når du tager fat i gartneren i dit lokale havecenter.

Do's and don'ts

Det skal du gøre

- Jord fra muldvarpe eller regnorme skal fjernes eller jævnes ud, så den ikke dækker græsset
- Fjern nedfaldne blade hele efteråret og gennem vinteren. Når bladene lukker af for lys og luft, opstår risikoen for angreb af sneskimmel og græsdød som følge heraf

Det bør du undlade

- Slå ikke plænen, hvis den er våd. Klippet bliver ikke skarpt, og på den våde jord risikerer du at danne kompression
- Slå ikke græs i frostvej
- Betræd ikke græsset i frostvej, eller når der ligger sne

Højdepunktet i sensommerhaven

Vi nærmer os sommerens afslutning, og mange af havens blomster er færdige med deres prægtige blomstring, men vi mangler stadig at nyde høstanemonerne. De sarte og lidt kølige farver lyser op i en have, der ofte er lidt blomsterfattig. De svævende blomsterskyer tilfører haven frodighed, og det er ikke svært at komme i det romantiske hjørne, hvis de smukke blomster indgår i en buket.

I grupper

De fleste havearkitekter vil anbefale at høstanemoner plantes i grupper – større eller mindre grupper med den samme sort.

Høstanemonernes lidt urolige udseende dæmpes, når der plantes i større grupper med samme sort. Gruppeplantningen kommer også til sin ret, når haven skal plantes til med en effektiv bunddækkende plante – det er høstanemonen nemlig også.

Som solist

For at sikre et godt udtryk, så er det især vigtigt at plante høstanemonen op ad en rolig baggrund, når du planter den alene. Baggrunden kan være en stedsegrøn hæk eller høje græsser. En enkelt plante gør sig også godt sammen med eks. roser, hvor kontrastfarver eller tone i tone fungerer godt.

Gode plantepartnere er: Hosta og alunrod i halvskyggen. På mere solrige pladser vil kæmpeverbena og lægekvensurt bidrage til et spændende billede.

I krukker

Det er oplagt at bruge høstanemoner som krukkeplante. Især de nyere lidt lavere sorter af høstanemoner gør sig godt sammen med sommerblomster eller andre stauder. Både lyng og græsser er dekorative netop nu, og der kan laves de fineste kompositioner. Når krukkesæsonen er ovre, så kan du opbevare krukken i ly for vinteredbør og plante høstanemonen ud i haven til foråret.

Høstanemoner er rigtig gode til afskæring. Her er det en buket kun med høstanemoner, men de passer også ret fint i buketter, hvor der er andre blomster.

Resten af efteråret står de knap-penålsnede frøstande tilbage på de lange tynde blomsterstængler. Frøstandene er særdeles dekorative i kranse, buketter og dekorationer.

PLANT OG PLEJ

Lysforhold

Fuld sol eller halvskygge – evt. under opstammede træer. Står de mere skyggefuldt, så er blomstringen minimal.

Jordforhold

Høstanemoner vokser i almindelig havejord. På tørre voksesteder er tilvæksten ikke så kraftig; og har vi en varm og nedbørsfattig sommer, så vil planterne ikke nå at blive så høje. Det er sjældent, at høstanemoner ikke klarer sig under nedbørsfattige forhold, men de hører ikke blandt de tørketålende stauder.

Plantning

Høstanemoners rodvækst er kraftigst i foråret. Forårsplantning sikrer det bedste resultat, men når du blot undlader at plante efter 1. oktober, er plantning i efteråret også god. Jorden i plantehullet løsnes godt, og iblanding af kompost eller plantestarter giver et flot resultat.

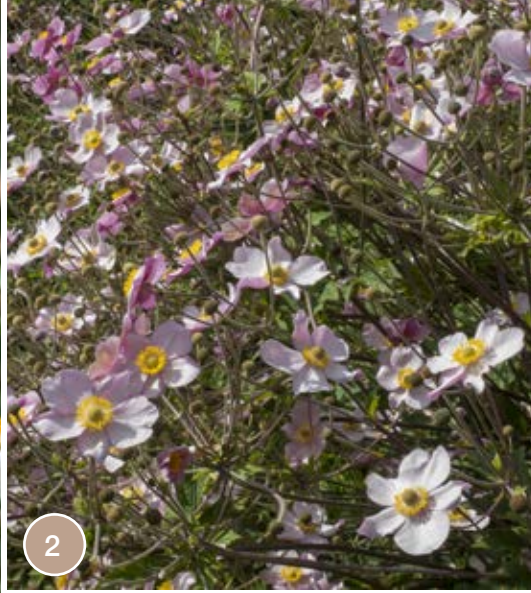
Beskæring

Høstanemoner visner ned hver vinter, men er ret tidligt fremme om foråret, hvor de grønne blade hurtigt dækker jorden. Hvert forår skal du klippe den visne top af og tilføre en portion organisk gødning.

Høstanemoner breder sig langsomt med rodsrud, så det kan være nødvendigt at fjerne dele af planten, så den ikke overtager naboplanternes plads.

1

2

3

4

1. 'Honorine Jobert'

☿ 100 cm

☼ Enkel hvid fra august - oktober

2. 'Königin Charlotte'

☿ 100 cm

☼ Enkel rosa fra august - oktober

3. 'Whirlwind'

☿ 80 cm

☼ Halvfylt hvid fra august - oktober

4. 'Splendens'

☿ 70 cm

☼ Enkel mørk rosa fra august - september

5. 'Pamina'

☿ 80 cm

☼ Halvfylt rosa fra august - oktober

6. 'Serenade'

☿ 100 cm

☼ Halvfylt mørk rosa fra juli - oktober

7. 'Tiki Sensation'

☿ 90 cm

☼ Fylt sart rosa fra august - oktober

8. 'Pretty Lady Emily'

☿ 60 cm

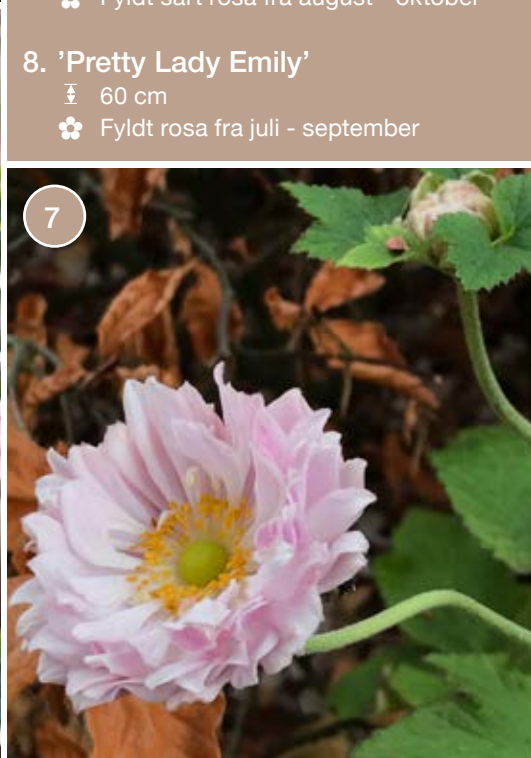
☼ Fylt rosa fra juli - september

5

6

7

8

Her er et eksempel på en grøn skærm, som er helt speciel. De tre træer er avnbøg, som er stammet op og beskåret, så kronen danner et espalier, som udgør en grøn skærm. Løsningen er god her, hvor havens terrasse er gravet ned, og gadens niveau derfor er noget højere end normalt. De opstammede træer giver lys og tilfører en lethed, som man ikke havde opnået, hvis man havde plantet en høj tujahæk. Etagetræer er unikke, og de findes i mange højder og former. I dit lokale havecenter kan de hjælpe dig med at finde de helt rigtige træer til din have.

Grønne skærme

Denne have er omkranset af en 2 m høj klippet tujahæk. Inde i haven har man indrettet en lille terrasse, hvor man kan sidde og nyde tilværelsen i fred og ro. Terrassen er rund og ejeren har valgt at plante en ca. 1,2 m høj bøgehæk. Den grønne skærm er egentlig ikke nødvendig, for tujahækken skærmer jo af for nabokig, men effekten af den grønne skærm er vigtig for at samle terrasserummet.

Vedbend eller efeu er oplagt som grøn skærm. De lange grene hæfter på overflader som mure og træer, men du kan også anvende et rionet som planten klatrer op ad. Enkelte planteskoler laver færdige grønne efeuskærme, og du kan sågar få dem i enheder, der kan flyttes rundt.

Der kan være mange årsager til, at man har brug for at afskærme privatlivet fra indkig udefra. Ofte ønsker familien at være i fred og ro for nysgerrige forbi-passerende; og andre gange skyldes behovet for afskærmning naboer, som man ikke helt har brug for at dele sit udeliv med. I modsætning til mange andre lande, hvor man godt kan støde på høje støbte mure, så er vi i Danmark opvokset med hække, der klarer det med at skærme af ret godt.

Højden er ikke uden betydning

Det er naturligt, at vi, i et rigtigt hække-land som Danmark, har en lov, der fastsætter nogle regler for, hvornår man går for vidt med afskærmningen. Som nabo er man jo ikke nødvendigvis interesseret i at hækken bliver så høj, at den skygger haven. Et godt naboskab er altid at foretrække, men det er desværre ikke altid tilfældet, hvilket nødvendiggør hegnsloven, som det udpegede kommunale hegnsyn bruger som redskab i de sager, hvor der opstår stridigheder.

HEGNSLOVEN

Er en generel lov, som anvendes, når der opstår stridigheder imellem naboer. Man har pligt til at overholde hegnslovens paragraffer.

- Det er lovligt at plante hæk i skel, når højden ikke overstiger 1,8 – 2 m, hvis naboen giver sit samtykke
- En hæk eller hegn i fælles skel er et fælles anliggende; og man skal derfor dele udgifter og vedligeholdelse med sin nabo.
- Vedtægter, som evt. er vedtaget i grundejerforening eller lignende, går forud for ovenstående
- Vil man have sin egen hæk, skal man plante den på egen grund

Læs hele hegnsloven på www.hegnsloven.dk

Levende skærme

Som grøn branche vil vi altid anbefale, at du planter et levende hegn. En stedsegrøn skærm, som består af planter, giver haven et blødere og mere naturligt udseende, end et stakit eller hegn gør. På de næste sider vil vi vise dig nogle eksempler på stedsegrønne planter, som du enten kan plante en hel hæk af eller blot plante en skærm, så du undgår indkig på terrassen, gennem køkkenvinduet eller et helt tredje sted, som du ønsker at skærme af.

KLIPPEDE/UKLIPPEDE

- Klippede hække fylder mindre og giver et "stramt" og lige udseende
- Uklippede hække fylder mere og giver et mere naturligt udseende
- Husk at overholde hegnslovens krav om højde – også selvom du planter en uklippet hæk!

Buksbom, *Buxus sempervirens*

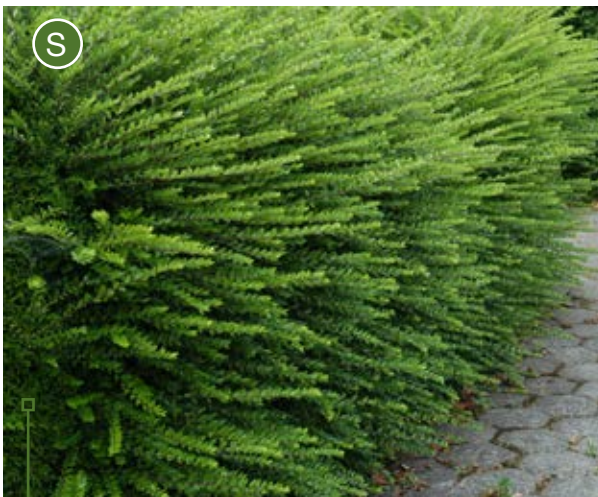
Der findes en række forskellige sorter af buksbom, som ikke når en højde over 1 m. Udvalget kan du se i dit havecenter, men fælles for dem alle er, at de ofte er langsomtvoksende.

Lysforhold ○▶●

Laurbærkirsebær, *Prunus laurocerasus* 'Etna'

Tæt busk med oprette grene, der når en højde på 1,5 – 2 m. Fine glinsende mørkegrønne blade og hvide oprette duftende blomsterklaser i maj måned. Tåler beskæring som hæk – bliver omkring 1 m bred.

Lysforhold ○▶●

Myrtegedeblad, *Lonicera nitida*

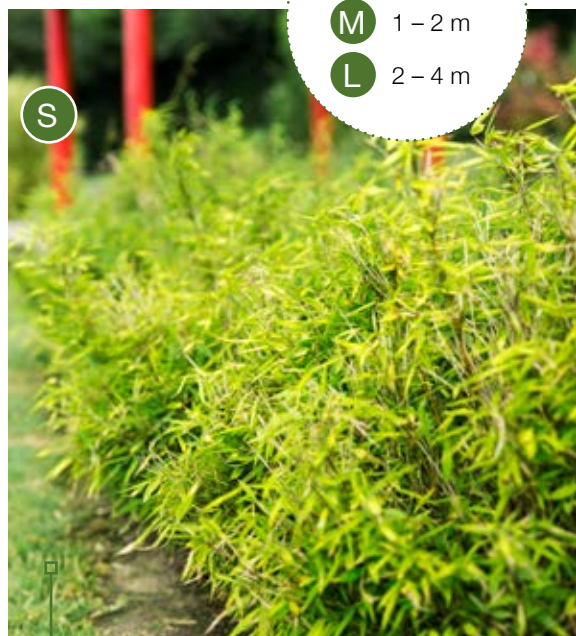
Eminent og robust plante, hvis du gerne vil have en lav uklippet hæk eller skærm. Bliver omkring 1 m høj og tåler sagtens at blive klippet, hvis du ønsker en mere "stramt" plantning.

Lysforhold ○▶●

Bambus, *Fargesia murielae* 'Simba'

Elegant mindre bambus, der bliver omkring 1,5 m høj. Opret og frodig vækst med flotte grønne blade. 'Simba' egner sig fint til en uklippet hæk og når at blive 40 – 80 cm bred.

Lysforhold ○▶

Bambus, *Fargesia murielae* 'Bimbo'

Én af de mindste bambus, der kun bliver omkring 1 m høj. De fine oprette grene og lettere overhængende vækst gør den særdeles attraktiv som plante i mindre haver. Bredden er ca. 40 – 60 cm.

Lysforhold ○▶

Buksbom, *Buxus sempervirens* 'Balder'

Kraftigtvoksende og meget tæt forgrenet buksbom, som er sund og hurtigt danner en hæk på 2 m. Bladene er mørkegrønne og lidt lysere på undersiden. Tåler endog kraftig klipping.

Lysforhold ○▶●

Bambus, *Fargesia murielae* 'Jumbo'

Kraftigt voksende bambus med oprette og let overhængende skud. Den kan nå en højde på 2,5 – 3 m og giver godt læ. Det er ikke almindeligt at klippe bambus, men breder hækken sig for meget, kan du godt klippe enkelte skud af ved basis af planten.

Lysforhold ○●

Buksbom, *Buxus* 'Rotundifolia'

2,5 – 3 m høj med overhængende grene. 'Rotundifolia' vokser kraftigt og tåler at blive klippet til en tæt hæk.

Lysforhold ○●●

Liguster, *Ligustrum vulgare* 'Liga'

Den kendte liguster er eminent som grøn skærm, og de fleste år står den fin og grøn hele vinteren. Den kan opnå en højde på 3 – 4 m og tåler selvfølgelig at blive klippet.

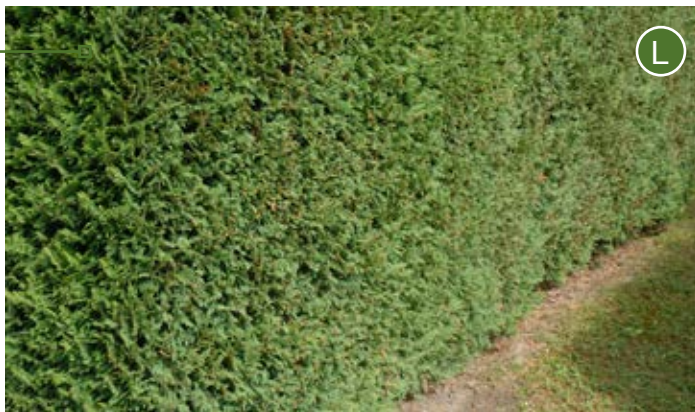
Lysforhold ○●●

Ædelcypres, *Chamaecyparis lawsoniana*

Afhængig af sortsvalg, så kan du plante ædelcypreser, der kan nå en højde på 2,5 – 4 m. Ædelcypres er et nåletræ med grønne, blålige eller gullige nåleskæl.

Lysforhold ○●●

Taks, *Taxus baccata*

Et sikkert valg til grøn skærm, men det tager nogle år, før planterne har nået fuld højde. Taks kan blive 3 – 10 m høje og tåler at blive klippet kraftigt tilbage.

Lysforhold ○●●

Tuja, *Thuja occidentalis*

Tuja findes i et stort og bredt sortsudvalg. Nogle når kun lige at blive 2 m, mens andre kan nå at blive op mod 4 – 5 m. Tuja kan både fungere som klippet og uklippet hæk, men bliver noget bred efter nogle år.

Lysforhold ○●

Laurbærkirsebær, *Prunus laurocerasus* 'Novita'

Kraftigt voksende og omkring 3 m høj, tæt plante, der fungerer godt som hæk eller grøn skærm. 'Novita' får forholdsvis store og brede blade, og dens frodige udseende danner hurtigt en grøn skærm.

Lysforhold ○●●

1 **Kongelys, *Verbascum nigrum***

☿ 130 cm
🌸 juli-august
🌧 gul
Antal pl./m² 3

2 **Soløje, *Helianthemum***

☿ 20 cm
🌸 maj-juli
🌧 hvid, rosa, orange, gul, rød
Antal pl./m² 7

3 **Bitterrod, *Lewisia cotyledon***

☿ 15-25 cm
🌸 maj-juni
🌧 blandede
Antal pl./m² 12

4 **Iris, *Iris pumila***

☿ 20-25 cm
🌸 maj
🌧 hvid, blå, lilla, orange, gul
Antal pl./m² 6

5 **Røllike, *Achillea***

☿ 70 cm
🌸 juni-september
🌧 hvid, rosa, rød, gul, orange
Antal pl./m² 6

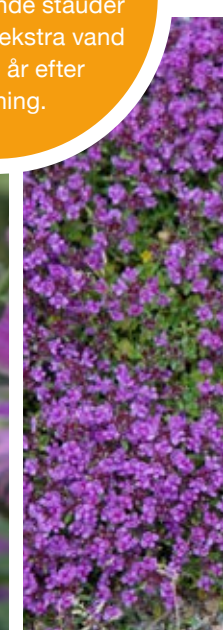
6 **Raketblomst, *Kniphofia***

☿ 80 cm
🌸 juni-september
🌧 gul, orange, rød
Antal pl./m² 5

7 **Asters, *Aster amellus***

☿ 50-70 cm
🌸 august-september
🌧 rosa, rød, lilla, blå
Antal pl./m² 5

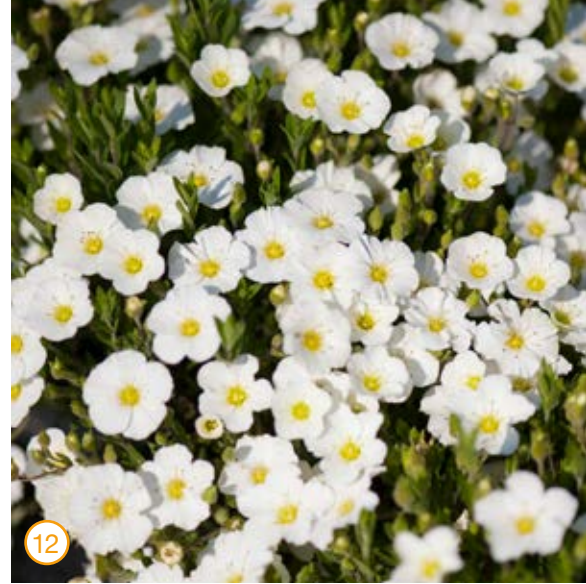
NB
De nævnte planter har brug for relativt tør jord om vinteren. Sørg derfor for at jorden kan lede overskydende vand i efterår og vinter væk fra rodzonen.

Stauder til hedebløgen

Selv i de varmeste somre, hvor nedbøren er lav, levner naturen mulighed for, at nogle planter kan trives. Mangler du inspiration til dit "varme" og solrige staudebed, så får du her 15 gode bud.

husk
at selv de mest robuste og tørketålede stauder har brug for ekstra vand de første år efter plantning.

8 **Lammeøre**, *Stachys byzantina*
 📏 40 cm
 🌸 juni-august
 🌀 rosa

9 **Løvehale**, *Phlomis russeliana*
 📏 70 cm
 🌸 juni-august
 🌀 gul
 Antal pl./m² 5

11 **Hør**, *Linum perenne*
 📏 40 cm
 🌸 juni-august
 🌀 hvid, lyseblå
 Antal pl./m² 9

10 **Ærenpris**, *Veronica spicata*
 📏 40 cm
 🌸 juni-august
 🌀 blåviolet
 Antal pl./m² 7

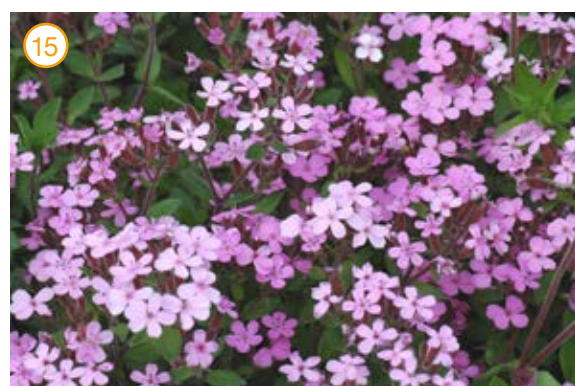

12 **Sandvåner**, *Arenaria montana*
 📏 10 cm
 🌸 maj-juni
 🌀 hvid
 Antal pl./m² 7

13 **Prydtimian**, *Thymus serpyllum*
 📏 5 cm
 🌸 juni-juli
 🌀 hvid, rosa, rød, lilla
 Antal pl./m² 10-12

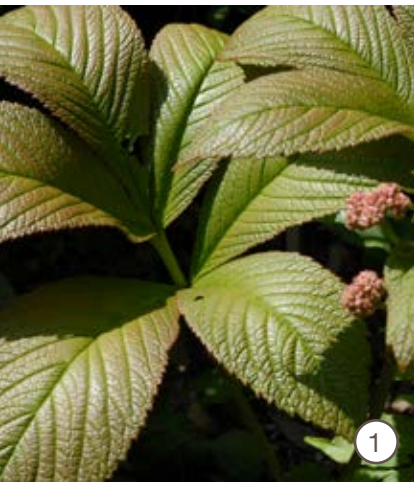
14 **Kortlæbe**, *Teucrium*
 📏 30 cm
 🌸 maj-oktober
 🌀 rosa
 Antal pl./m² 7

15 **Sæbeurt**, *Saponaria ocymoides*
 📏 20 cm
 🌸 maj-juli
 🌀 violetrosa
 Antal pl./m² 6

2

1

1 **Bronzeblad, *Rodgersia***

☿ 60-80 cm
✿ juni-juli
☼ creme, rosa
Antal pl./m² 3
Lysforhold ○●●

2 **Drejeblostm, *Physostegia virginiana***

☿ 60-100 cm
✿ august-oktober
☼ rosa, hvid
Antal pl./m² 6
Lysforhold ○

3 **Duehoved, *Chelone obliqua***

☿ 80 cm
✿ august-september
☼ hvid, rosa
Antal pl./m² 6-8
Lysforhold ○

4 **Engkabbeleje, *Caltha palustris***

☿ 25 cm
✿ maj-juni
☼ hvid, gul
Antal pl./m² 9
Lysforhold ○●

3

5

5 **Engnellikerod, *Geum rivale***

☿ 30 cm
✿ maj-juni
☼ rød/limegul
Antal pl./m² 9
Lysforhold ○●

6 **Gul daglilje, *Hemerocallis citrina***

☿ 80 cm
✿ juli-august
☼ lys gul
Antal pl./m² 5
Lysforhold ○●

7 **Gul iris, *Iris pseudacorus***

☿ 80 cm
✿ juni
☼ gul
Antal pl./m² 5
Lysforhold ○

NB
Du kan finde langt flere stauder til den fugtige del af haven i dit lokale havecenter. Spørg gartneren til råds, så du får lige de planter, du bedst kan lide.

Stauder til sumpen

Har du planer om at anlægge et regnvandsbed, tilplante kanten af dit havebassin, eller blot plante stauder i det fugtige bed i haven, så er det vigtigt at benytte de stauder, der klarer at vokse her. Vi har samlet 15 gode bud.

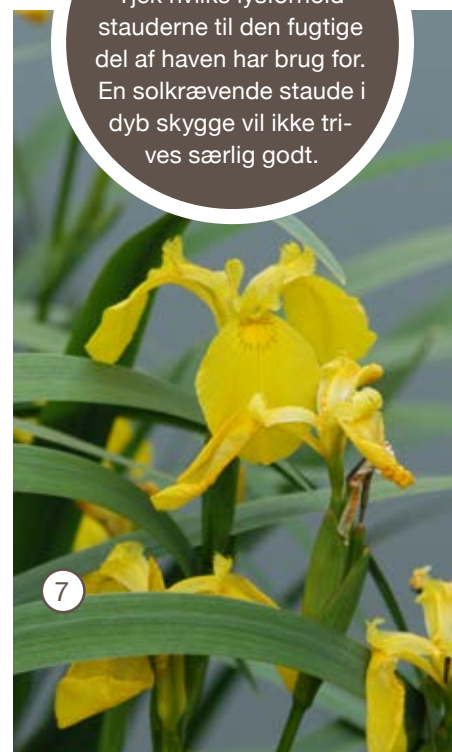
husk
Tjek hvilke lysforhold stauderne til den fugtige del af haven har brug for. En solkrævende stauede i dyb skygge vil ikke trives særlig godt.

4

6

7

8

11

14

9

12

8 **Hjortetrost, *Eupatorium***

☿ 100-200 cm

🌸 august-oktober

🌿 mørkerød

Antal pl./m² 3

Lysforhold ○▶

9 **Høstfloks, *Phlox paniculata***

☿ 40-100 cm

🌸 juli-august

🌿 hvid, rosa, rødorange, rød, violet, coral

Antal pl./m² 5

Lysforhold ○

10 **Kattehale, *Lythrum salicaria***

☿ 60-80 cm

🌸 juli-august

🌿 rosa

Antal pl./m² 5

Lysforhold ○▶

11 **Krybende læbeløs, *Ajuga reptans***

☿ 15 cm

🌸 maj-juni

🌿 blå

Antal pl./m² 9-12

Lysforhold ○▶

12 **Kærtpileurt, *Persicaria amplexicaule***

☿ 90-100 cm

🌸 juli-oktober

🌿 hvid, rosa, rød

Antal pl./m² 3

Lysforhold ○▶

13 **Lodden løvefod, *Alchemilla mollis***

☿ 40 cm

🌸 juni-september

🌿 limegul

Antal pl./m² 6

Lysforhold ○▶

15

14 **Nøkketunge, *Ligularia***

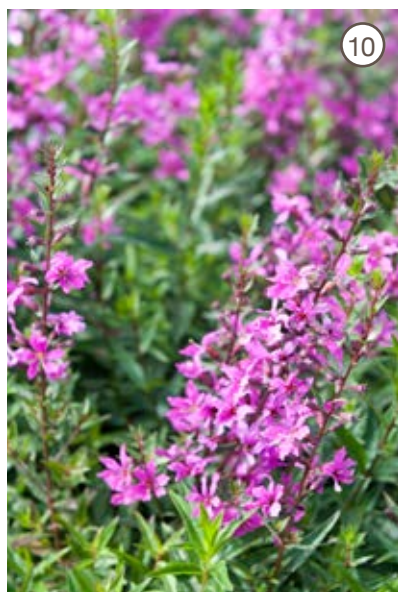
☿ 100-120 cm

🌸 august-september

🌿 gul

Antal pl./m² 3

Lysforhold ○▶

10

13

15 **Pengebladet fredløs, *Lysimachia nummularia***

☿ 10 cm

🌸 maj-juli

🌿 gul

Antal pl./m² 9

Lysforhold ○▶

Erstat nogle af de traditionelle kulhydrater (brød, pasta, ris, kartofler) med kål – så sænker du energiindtaget og booster din fordøjelse.

Tips

Der er forholdsvis stor afstand mellem rækkerne med kål, men den kan du udnytte til at så eks. salat, som er høstet, når kålen bliver så stor, at den har brug for pladsen

Kål-hydrater og dramatiske rødbeder

- sådan booster du dit helbred

Indrømmet –

kål er ikke umiddelbart den nemmeste afgrøde i køkkenhaven; men hvis du vil være miljøbevidst og gøre noget godt for dit helbred, så skal du altså i gang med at dyrke kål i haven. Når det er sagt, så er der STOR forskel på, hvor tidskrævende det er at dyrke dine egne kål, for kål er mange ting, og vi vil forsøge at give dig alle vores tips og tricks til en nemmere vej.

Savoykål

Rødkål

Knudekål/Glaskål

Grønkål

Spidskål

Broccoli

Palmekål

Rosenkål

De mange forskellige kåltyper

Det danske klima er perfekt til kål dyrkning.

Blomkål

Plantetidspunkt midt april
Rækkeafstand 55 cm
Planteafstand 50 cm

Broccoli

(én af de nemmeste at dyrke)

Plantetidspunkt midt april
Rækkeafstand 50 cm
Planteafstand 50 cm

Grønkål

(én af de nemmeste at dyrke)

Plantetidspunkt maj
Rækkeafstand 55 cm
Planteafstand 50 cm

Hvidkål

(vinter)

Plantetidspunkt april-maj
Rækkeafstand 70 cm
Planteafstand 60 cm

Knudekål/glaskål

(én af de nemmeste at dyrke)

Plantetidspunkt april-maj
Sådybde 2 cm (3 frø pr. såsted)
Rækkeafstand 20 cm
Planteafstand 35 cm

Rosenkål

Plantetidspunkt første halvdel af maj
Rækkeafstand 70 cm
Planteafstand 50 cm

Rødkål

(vinter)

Plantetidspunkt primo maj
Rækkeafstand 70 cm
Planteafstand 60 cm

Savoykål

(én af de nemmeste at dyrke)

Plantetidspunkt maj-juli
Rækkeafstand 50 cm
Planteafstand 50 cm

Spidskål

(én af de nemmeste at dyrke)

Plantetidspunkt april-juni
(gerne i flere hold, så der kan høstes i en længere periode)
Rækkeafstand 50 cm
Planteafstand 25 cm

Har du brug for inspiration til at lykkes med at dyrke kål, så se med her

1 Så eller køb småplanter til udplantning

Bortset fra knudekål, som godt kan sås direkte i køkkenhavens jord, så får man det bedste resultat, hvis man enten selv sår i små potteenheder eller køber småplanterne af kål.

2 Plant på rette tidspunkt

Plant dine kål i det tidsrum, som er anbefalet. Planter du for tidligt, vil kålene risikere at gå i stok og blomstre – planter du for sent, så når de måske ikke at blive høstmodne.

3 Undgå kålbrok ved sædskifte

Kålbrok er en svampesygdom, som hurtigt hindrer planterne i at udvikle sig optimalt. Du undgår denne sygdom ved at vente med at dyrke kål på samme jordstykke i fem år – det såkaldte sædskifte.

4 Gød

Efter plantningen af de små kålplanter skal du gøde første gang. Brug naturgødning som ikke svider planterne. Gød igen 2 – 3 gange i løbet af sommeren.

5 Kålfluer og kålsommerfuglens larver

Allerede fra sidste halvdel af maj og igen i juli/august kan kålfluen lægge æg i kålen. Når æggene bliver til larver, så æder de sig ind i kålhoved og/eller -stængel, hvorved planten ødelægges. Du kan hindre angrebet ved at dække med insektnet, og samme insektnet er også med til at hindre, at kålsommerfuglen lægger sine æg på bagsiden af kålbladene.

Dyrker du kål uden insektnet, så vær især opmærksom i august måned, hvor det største angreb fra kålsommerfuglene finder sted. Inden æggene klækkes er det muligt at mase dem med fingrene.

6 Vandning

Lige efter plantningen er det vigtigt at vande omhyggeligt. Derefter skal du holde øje med jordens fugtighed og vande, så der hele tiden er fugtigt i planternes rodzone. Er sommeren varm og nedbørsfattig, så skal du vande kålplanterne jævnligt.

7 Hold rent

Sørg for at ukrudt ikke tager vand og næring fra kålplanterne. Plant med så stor afstand, at det er muligt at bruge en hakke. Hyppig brug af hakke- eller skuffejern gør jobbet overkommeligt.

Tips
Læg rødbedefrøene i vand dagen før du sår.

Dramatiske rødbeder

De blodrøde rodfrugter sætter for alvor farve på måltidet, uanset om det er i den syltede form eller som kogte, bagte eller stegte. Rå rødbeder i den fintrevne version er også en attraktiv spise, og når der nu ikke er ret mange ben i at dyrke dem, så er det bare med at komme i gang. Har du allerede flere rækker med rødbeder, så skal du huske at høste de lækre og dramatiske rodfrugter, inden det bliver vinter.

En gammel kending

Det siges, at alle romere spiste rødbeder dagligt. Siden 1600-tallet har vi kendt til grøntsagen, som ofte blev anvendt som naturmedicin. I nyere tid er rødbeden oftest blevet anvendt i den syltede version; men da vi blev introduceret for "rodfrugtsmix", åbnedes øjnene for den fine grøntsag, som både børn og voksne nemt kan lære at spise. Sortsudvalget spænder vidt fra de aflange typer til de kuglerunde. Der er også forskel på farven. Nogle af de blodrøde sorter er ekstra mørke, og de gule eller hvide rødbeder er også et spændende bekendtskab. Kender du også de bolsjestrubede? Prøv at dyrke forskellige typer af rødbeder – de smager ikke ens; og så er der stor fornøjelse ved at kunne anrette rødbeder med forskelligt udseende.

Toppen kan også spises

Rødbeder er nært beslægtede med bladbeder, hvor det er bladene og bladstænglerne, som man tilbereder i dampet version. Det kan

du faktisk også gøre med rødbedens blade. Klip de nyeste blade og spis dem rå i den grønne salat eller damp dem.

En nem grøntsag

Rødbeder hører bestemt til under kategorien "nem at dyrke". I frøposen ligger nogle ret store frø – som egentlig er en frønøgle, der ofte indeholder flere frø. Når frøene spirer, er det derfor en god idé at tynde ud i rækken, så der er plads nok til, at rødbederne kan vokse sig større. Smid ikke de udtyndede rødbeder ud, for du kan sagtens anvende både top og bund.

Høst og opbevaring af rødbeder

Når du løbende gennem sommeren snupper lidt rødbeder fra rækken – og husker at dække jorden godt til i "hullet" igen, så kan du nyde de mest delikate og sprøde rodfrugter over en meget lang periode. Resten af rødbederne vokser videre og skal graves op, inden det bliver frostvejr. En enkelt nats frost gør ingen skade, men når først jorden danner frostskorpe, så er det på høje tid. Lad rodspidsen være intakt, men klip toppen af ca. 2 cm over rødbeden. Læg dem i sand og opbevar dem et køligt, men frostfrit sted. Nu har du friske rødbeder af egen avl til hele vinteren.

Hvor sund?

At udtale sig om sundhed og fødeindtag er ikke en kompetence, som vi her på Haveglæder vil give os i kast med, men der er ingen tvivl om, at grøntsager er med til at booste helbredet. Grøntsager findes i mange afskygninger, men spiser man udelukkende agurker, så får kroppen ikke mange fibre at arbejde med, og mæthedfølelsen har det også med at udeblive.

Hvis du vil tilføje flere af de "grove" grøntsager til din kost, så skal du vælge mellem disse: rødbeder, gulerødder, selleri, persillerod, pastinak, broccoli, blomkål, rosenkål, spidskål, hvidkål, rødkål og grønkål.

Tips

Vanding i en tør sommer sikrer, at rødbederne ikke bliver træede.

Tips

Vent med at så rødbeder til midt maj. Sår du for tidligt risikerer frøene at gå i blomst i stedet for at danne rodknold.

Såtidspunkt:	Midten af maj og frem til midt juni
Sådybde:	2 cm
Rækkeafstand:	40 cm
Planteafstand:	5-10 cm

OPSKRIFT

Rødbedesuppe med peberrodscreme

Olivenolie
1 løg, finthakket
450 g finthakkede rå rødbeder
1 fed hakket hvidløg
200 g finthakkede rå kartofler
4 dl grøntsagsbouillon
2 spsk. reven peberrod
1 dl cremefraiche
Citronsaft
Frisk persille
Salt og peber

I olien varmes løget til det er blødt. Tilsæt de finthakkede rødbeder, hvidløg og kartofler. Når ingredienserne er vendt godt rundt i et par minutter, hældes bouillonven ved, og nu skal suppen småkoge i 15 – 20 min. Når rødbeder og kartoffelstykker er møre, blendes suppen til den ønskede konsistens og smages til med salt og peber. Reven peberrod blandes med cremefraiche og smages til med citronsaft, salt og peber.

” I 2015 stod valget mellem at få et nyt køkken eller lave en ny prydhave. ”Et nyt køkken laver ikke nødvendigvis bedre mad, men en ny prydhave er med til at sætte haveglæden op i et helt nyt level”, fortæller Jeannett, der hurtigt valgte det nye køkken fra.

Den ultimative græshave

Der er ikke langt fra idé til handling, når Jeannett Fruergaard har sat sig noget for. Det meste klarer hun selv, men når opgaven bliver for omfattende, er der både hjælp og moralsk opbakning fra hendes mand Leif - og så er mor stadig god at vende de store planer med. Resultatet er imponerende, og en tur i haven med hovedpersonen kan varmt anbefales.

Haveliv på landet

For mere end 20 år siden flyttede Jeannett og hendes mand Leif på landet. De købte en landejendom med ca. 20 ha jord til, et lidt slidt stuehus og tilhørende bygninger. Husmandsstedet trængte til en kærlig hånd, men først blev der plantet. Parret vidste nemlig godt, at de på et tidspunkt ville anlægge en have; og det kræver læ. Stedets beplantning bestod mestendels af helt almindelige elmetræer, som

dengang skabte læ for vestenvinden; men elmesygen havde gjort sit indtog, og der var brug for nye plantearter. I dag er læbæltet fuldt udvokset, og inde bag de flotte slanke træer ligger familiens have.

Barndommens have

Jeannett er vokset op i en have med en mor, der altid gravede og flyttede rundt i havens bede. ”Jeg var sikker på, at min have skulle plantes til én gang for alle, for al den flytten rundt virkede helt åndssvag”, smiler Jeannett, der indrømmer, at hun allerede flere gange har ommøbleret i den have, som vi står midt i.

”Der kommer en tid i ens liv, hvor man godt gider flytte rundt på planterne for at afprøve og blive inspireret”, tilføjer Jeannett. Moderens inspiration kom fra Haveselskabet – en forening, som også Jeannett er medlem af, og som hun henter stor inspiration fra. Det var da også

en havearkitekt fra Haveselskabet, der hjalp med de overordnede linjer i haven, da det hele startede for mange år siden. Udover nogle fine skovbede, en frugtplantage og køkkenhaven, bestod landbohaven i mange år af klippet bøgehæk og kæmpe græsplæne.

Familie med naturen som interesse

Både Jeannett og Leif er naturinteresserede, og begge holder de af at gå på jagt. De har også været aktive faldskærmsudspringere, men det bruger de ikke så lang tid på længere. Leif er opvokset på en gård, og hans forældre er inkarnerede køkkenhavemennesker. Det er fra Leifs forældre, Jeannett har tilegnet sig sin viden om dyrkning og især sylteteknikker. Leif har stor interesse i frugt og har podet de mange forskellige frugttræer, der er plads til i ejendommens frugtplantage. Datteren i huset hedder Filippa og er 9 år gammel – hun er deres dejlige æblepige.

Startede som mor-blogger

Jeannett er en kreativ person. Hun elsker sit civile job som pædagog i en børnehave, og så fyldes ferier og fritid med masser af havestof. Som mor-blogger traf hun en masse andre kvinder, der udover børn

også delte interessen for naturen. Kameraet blev mere og mere rettet mod planter, og som den gode fotograf hun er, kvitteres hendes arbejde med et stort antal følgere. Instagram blev et oplagt medie for hende, og mange følger hendes profil @jeannettfruergaard.

En helt ny have

I 2015 stod valget mellem at få et nyt køkken eller lave en ny prydhave. ”Et nyt køkken laver ikke nødvendigvis bedre mad, men en ny prydhave er med til at sætte haveglæden op i et helt nyt level”, fortæller Jeannett, der hurtigt valgte det nye køkken fra. Hendes stigende interesse for prydgræshaver pressede sig på, men som udgangspunkt vidste hun ikke så meget. Gennem sociale medier havde hun fundet frem til bl.a. Piet Oudolf (hollandsk havearkitekt) og Poul Pedersen på Overdam Planteskole, som er specialiseret i græs, og det gav hende en forhåbning om, at projektet også ville kunne lykkes i Midtjylland.

En have med alle årstider

Jeannetts mål var at anlægge en have, hvor alle årstider var repræsenterede. De overordnede linjer blev tegnet i samarbejde med

PLANTER

Kærtepileurt, *Persicaria amplexicaule* i tre sorter

Purpursolhat, *Echinacea purpurea*

Lampepudsergræs, *Pennisetum* 'Fairy Tails'

Elefantgræs, *Miscanthus sinensis* 'Gracillimus',
'Flamingo' og 'Malepartus'

Stor pibegræs, *Molinia arundinacea* 'Transparent'

Mosebunke, *Deschampsia cespitosa* 'Goldtau'

Hjortetrøst, *Eupatorium maculatum*

havearkitekt Kjeld Slot, som har stor erfaring med at lave haveanlæg - desuden har Kjeld Slot også et stort kendskab til prydragræsser. Dog er jeg ikke sikker på, at arkitektens fulde forslag er udført, for Jeannett har sin egen mening om både græsser, stauder og forårsblomster.

Bøgehække omkranser dele af haven, og bøgehække er plantet for at understrege havens akser og linjer.

En ny have på rekordtid

Allerede i foråret 2016 fik den store grønne græsplæne et helt nyt udtryk. Tre aflange bede blev, foruden et bed foran huset, plantet til med en blanding af forskellige prydragræsser og stauder. I nøje udmålte mønstre blev de mange små pletter med planter lagt ud og omhyggeligt plantet. Første sommer gik meget af tiden med at holde rent for ukrudt og vanding. Planterne voksede fantastisk godt til, og bedene så allerede færdige ud efter 6 måneder!

"Når man planter nok planter pr. m², så lukker planterne bedet meget hurtigt, og nu er der næsten ikke mere ukrudt - bare en skøn mængde af planter", smiler Jeannett.

Vinterhaven afløses af vår, sommer, sensommer og efterår

Græsserne får lov til at stå hele vinteren. Rimfrosten giver de visne aks et helt nyt liv, og selv i regn og sne er haven smuk. Først når kalenderen når i nærheden af marts måned, klippes græsserne ned. Frem myldrer perlehyacinter og krokus, som snart får selskab af et stort antal pryddallium - alt sammen i blå og violette farver.

De første græsser, der viser livstegn er mosebunke, der sammen med mange af stauderne begynder at titte frem. Stauderne afløser prydløgene og fylder godt op med deres svajende aks. Græshaven kulminerer i august måned, når græsserne blomstrer sammen med de sene stauder; kærtepileurt, purpursolhat og hjortetrøst.

Tips

Jeannett laver en bred græsbræmme fra hækken og mod blomsterbedet. Dels for at kunne se bedet fra begge sider, men i særdeleshed fordi det letter arbejdet i bedene, når de ikke står klods op ad hækken.

”Jeg har lært at se det positive i havens forfald. Når de farverige stauders blomster visner, så dukker der smukke frøstande frem. Nu er farverne anderledes, men de har stadig deres berettigelse sammen med de visne græsaks”, forklarer Jeannett.

Netværket er vigtigt

En sådan forvandling af den tidligere landbohaves med stor græsplæne er både arbejdskrævende og lærerig. Jeannett har flittigt gjort brug af andre havebloggere og haveveninders mening om sine idéer. Hun lytter, justerer og gør så det, hun tror på. Skulle det vise sig at være forkert, er det jo blot at grave planterne op igen og flytte dem til et sted, hvor de klarer sig bedre. Det var også netværket, der fik overbevist Jeannett om, at haven nu var blevet så flot og interessant, at den skulle åbnes for publikum. 2019 er det tredje år, hun åbner havelågen i Haveselskabets regi; og nu er der plads til de 400 – 500 mennesker, der har for vane at suge inspiration til sig i den ultimative græshave i Midtjylland.

Ikke kun græs

Den 10.000 m² store landbohaves er ikke blot plantet til med prydgræsser. Leif har konstrueret og bygget en rigtig fin pergola, der giver et fint ”kig” ud over markerne gennem læplantningen. I bedene omkring pergolaen er der især roser, stauder og prydbuske. Her leger Jeannett med farver på både blade og blomster.

Foto: Jeannett Fluegaard

TIDSFORLØB

- 1998 købte gården
- 1998 plantede nye læbælter
- 2000 plantede nye hække
- 2015 planer om en helt ny have
- 2016 forår plantning
- 2017 første åben have i august
- 2017 ny rumopdeling
- 2017/2018 nye bede og plantning om trampolin/bålsted
- 2018 anden åben have i august
- 2019 tredje åben have i august

Foto: Jeannett Fluegaard

Allé af guldregn

Jeannett ønsker sig planter, når hun har fødselsdag. Et år fik hun en hel allé! En utrolig flot allé med guldregn, hvor der er god plads til de gule blomster – for dem har hun en forkærlighed for.

Køkkenhave, skærehave og børnehave

Et af Jeannetts stigende interessefelter er sommerblomster til afskæring. Heldigvis er arealet til køkkenhaven så stort, at der stadig er plads til kål og kartofler; for hvert år synes sommerblomsterne at fylde mere og mere. Dog er der prioriteret plads til, at der også bliver plantet flerårige stauder og græsser ud i køkkenhaven. Det er de planter, der lige skal testes først, inden deres permanente opholdssted i haven findes. Det er her i børnehaven, at Jeannett bruger tid på at vurdere de nye ”børns” kompetencer. Planterne er hun blevet inspireret til på ture, havemesser eller hos nogle af haveveninderne. ”Min have bliver aldrig færdig. Jeg vil blive ved med at finde bedre placeringer, bedre kompositioner og optimale løsninger”, forklarer Jeannett, der dog også må indrømme, at en ”havepause” er tiltrængt efter en lang havesæson. Langsomt, men sikkert sniger havebehovet sig ind på den travle og kreative Jeannett, der slapper af med strikketøjet i vintermånederne. Nye sommerblomster skal sås til skærehaven, kålen forkultiveres, og det lille drivhus skal på ny tømmes for overvintrede planter og fyldes med tomat-, agurke- og peberplanter.

På dette billede er plejeniveauet ekstra lavt, for bunden er plantet til med storkenæb.

Charmerende hæk af høje græsser

Der er stor wauw effekt, når man ser de store flotte prydgæsser, der i sensommeren og efteråret kaster et fyrværkeri af de smukkeste aks ud af en frodig tue af grønt græs. De stærke blomsteraks vajer for vinden, og den let raslende lyd fra aksene er utrolig beroligende at lytte til. Når man sidder i læ bag en mur af høje græsser, fornemmer man naturen og vejret gennem planternes lyde og bevægelser, og det er både afstressende og smukt at se på.

Hvad er en hæk?

Når et antal planter er etableret, så de danner en hegnlignende formation, kan man kal-

de det for en hæk. Den behøver ikke at være lige – en hæk kan godt plantes i en organisk form og skabe et fint haverum. Mange hække er klippet, så de står som en grøn mur med skarpe kanter, mens andre hække består af planter, som slet ikke bliver beskåret.

Græs som hæk

Den stigende interesse for prydgæsser til haven øger kreativiteten til brugen af dem. Den traditionelle anvendelse med plantning i mindre eller større grupper har gennem årene fået landskabsarkitekter til at anvende græsser i så stort et omfang, at tanken ledes hen mod hæk. Flere steder i offentlige anlæg

pryder de mastodontiske tuer af store græsser helleanlæg og indkørsler til firmaadresser.

Naturen som inspiration

Der er nok ingen tvivl om, at inspirationen til de mange græsser i haven er fundet i naturen. Ikke nødvendigvis den danske natur, men græssernes alsidighed vises på smukkeste vis ved strandene, på engen og i mange fredede områder rundt i hele verden. Kombinationen af græs og blomster med "vildt" udseende har berømmet havearkitekter; og mange almindelige haver forsøger sig med arealer, hvor græs og blomster indgår i en fin komposition. Det er derfor oplagt at lave rumdeling med hække af græsser, men det er ikke lige meget, hvilke du vælger.

Design med høje græsser som hæk

Der er stor forskel på, hvornår græsserne starter deres vækst om foråret. Fælles for

langt de fleste græsser er evnen til at beholde de visne toppe vinteren over; men når nyvæksten starter fra bunden, så skal toppen klippes af. Elefantgræsserne er desværre lidt sløve i optrækket, og derfor vil der først være nogenlunde "hæk" fra slutningen af maj måned. Har man tålmodighed til at vente så længe hvert forår, så kan man til gengæld glæde sig over en utroligt dejlig frodig hæk af græs, der danner de smukkeste blomsteraks fra august, og som virkelig brillerer resten af efteråret.

Har du ikke tålmodighed til at vente på de "sløve" elefantgræsser om foråret, så skal du plante rørhvene, som allerede fra marts grønnes og hurtigt vokser sig stor og stærk. Rørhvene blomstrer tidligere end elefantgræs, men har ligeledes evnen til at bevare blomsterstandene hele efteråret og ind i vinteren.

Græssernes pasning året rundt

Elefantgræs og rørhvene skal behandles på samme vis.

TIDLIGE FORÅR

I marts måned klippes toppene af græsserne. Toppene skal klippes HELT ned til jordens overflade, så der er masser af lys og luft til de nye skud. Den visne top kan med fordel anvendes i komposten. Afslut med at strø naturgødning.

FORÅR

Rørhvene vokser hurtigt. Tildel planterne en ekstra portion gødning. Vand i tørre perioder. Fjern ukrudt.

SOMMER

Først på sommeren – i juni måned – er elefantgræsserne så store, at de også har brug for en ny portion gødning. Nyplantede græsser vandes jævnligt sommeren over.

EFTERÅR

Nu skal græsserne nydes i fulde drag. Der er ingen opgaver, der skal udføres, for både blad- og blomsteraks klarer sig helt uden yderligere hjælp.

VINTER

Nu danner græsserne skjulested for små og større dyr i haven. Fuglene nyder godt af muligheden for at hente redemateriale, og mad fra frøstandene er tiltrængt føde til havens sultne fugle.

Velegnede græsser til hæk

Elefantgræs, *Miscanthus sinensis* 'Ferner Osten'

Man kan kende denne sort på de relativt brede grønne blade, der skifter til en mere rødlig farve sidst på sommeren. Inden vinter når bladene også at lyse med flotte orange nuancer. Fra slutningen af august ses fyldige let overhængende flotte røde blomsteraks.

Højde | 100 cm/120 cm med aks
Antal planter pr. m | 3 stk.
Lysforhold | sol eller halvskygge

Elefantgræs, *Miscanthus sinensis* 'Morning Light'

Ønsker du spil i bladene, så er 'Morning Light' et rigtig godt bud. De relativt smalle blade har nemlig fine tynde længdestriber, og det giver sorten et fint og graciøst udtryk. Kun i meget varme somre ses de store smukke lyse blomsteraks.

Højde | 150 cm/180 cm
Antal planter pr. m | 3 stk.
Lysforhold | sol

Brogetbladet rørhvene, *Calamagrostis acutiflora* 'Overdam'

De nye bladaks på denne brogede rørhvene lyser flot op, når den om foråret starter sin tilvækst. Flot opret vækstform, der bliver 140 cm og ca. 20 cm højere, når blomsteraksene udfolder sig fra juni måned.

Antal planter pr. m | 4 stk.
Lysforhold | sol eller halvskygge
NB | Sorten 'Overdam' er fundet tilbage i 1981 i den danske planteskole af samme navn.

Rørhvene, *Calamagrostis acutiflora* 'Karl Foerster'

Friskgrønne blade viser sig tidligt hvert forår, og snart når de en højde på 150 cm. 'Karl Foerster' har en fin søjleformet vækst, og allerede i juni springer blomsteraksene ud. De er først rødlige og skifter farve til mere gyldne toner. Blomsteraksene giver hækken en fuld højde på næsten 2 m, og blomsteraksene sidder smukt hele vinteren igennem.

Antal planter pr. m | 4 stk.
Lysforhold | sol eller halvskygge

Elefantgræs, *Miscanthus sinensis* 'Kleine Silberspinne'

Utrolig frodigt og dejligt græs, der "stritter" med de mange grågrønne blade. Et væld af lette blomsteraks dannes fra midten af august måned, hvor de med deres lyse til let rødlig farve sætter trumf for et vellykket resultat.

Højde | 20 cm/150 cm med aks
Antal planter pr. m | 3 stk.
Lysforhold | sol eller halvskygge

Elefantgræs, *Miscanthus sinensis* 'Kleine Fontäne'

Allerede fra slutningen af juli måned står de sølvfarvede blomsteraks, der har en rødlig tone, og pryder 'Kleine Fontäne'. Aksene er let overhængende, og det ses tydeligt på denne græs, som har en fin og fast opret vækstform med fine lidt brede grønne blade.

Højde | 150 cm/170 cm med aks
Antal planter pr. m | 3 stk.
Lysforhold | sol eller halvskygge

Elefantgræs, *Miscanthus sinensis* 'Herman Müssel'

Smalle overhængende blade, der har en fin grågrøn farve, står flot sammen med de lyse blomsteraks, som dannes i september. 'Herman Müssel' er en relativt ny sort, der især er udvalgt pga. egenskaben til at beholde bladene grønne i længere tid om efteråret.

Højde | 130 cm/180 cm med aks
Antal planter pr. m | 3 stk.
Lysforhold | sol eller halvskygge

Elefantgræs, *Miscanthus sinensis* 'Dronning Ingrid'

Fin lysegrøn nytilvækst, der over sommeren ændrer farve til grøn med røde toner. 'Dronning Ingrid' får flotte rødlig stængler på de aks, der i slutningen af august måned omdannes til smukke røde blomster. Fra slutningen af september transformeres bladernes farve til gyldne høstfarver.

Højde | 110 cm/140 cm med aks
Antal planter pr. m | 3 stk.
Lysforhold | sol eller halvskygge

Elefantgræs, *Miscanthus sinensis* 'Gracillimus'

'Gracillimus' er graciøs med de flotte smalle grågrønne blade. Den vokser massivt til og kommer til at fylde meget efter nogle år. Sorten får sjældent aks, så man skal vælge denne sort, hvis man har brug for en konstant og ensfarvet grågrøn græs. Når den første frost krøller bladspidserne, står 'Gracillimus' ekstra flot.

Højde | 170 cm/sjældent aks
Antal planter pr. m | 2 stk.
Lysforhold | sol eller halvskygge

Elefantgræs, *Miscanthus sinensis* 'Malepartus'

'Malepartus' er én af de mest anvendte og nok også én af de bedste elefantgræsser. Dens 1,8 cm brede blade danner en flot og frodig grøn bund med smuk overhængende vækstform. Den hører til højdespringerne i sortimentet af elefantgræsser, men når den først står med de flotte røde aks fra begyndelsen af september måned, så passer størrelsen perfekt.

Højde | 170 cm/200 cm med aks
Antal planter pr. m | 2 stk.
Lysforhold | sol eller halvskygge

Opskrift på

Krydret æbletoddy

Efteråret lurer om hjørnet, og en lang gåtur giver både børn og voksne masser af frisk luft og en god anledning til at slappe af fra skærmtid og arbejde/studier. Naturen kan indtages ved at gå en tur langs stranden, en tur mellem skovens høje træer, ud over den åbne hede, langs søbredden eller blot en tur i egen have. Pak rygsækken med nybagte grovboller og denne dejlige varme æbletoddy – så er der fornyet energi lige med det samme.

Krydret æbletoddy

- 1½ l ufiltreret æblejuice – måske hjemmelavet
- 2 kanelstænger
- 1 vaniljestang (flækket)
- 8 hele nelliker
- ca. 8 peberkorn
- 3 stjerneanis
- ½ tsk. reven muskatnød
- saften af 1 citron

Alle ingredienser på nær citronsaften blandes i en gryde og varmes nænsomt op. Når blandingen damper, lægges låg på, og nu skal toddyen trække i 30 min. Derefter sies krydderierne fra, og citronsaften tilsættes. Varm drikken op igen og smag evt. til med lidt rørsukker. Nu kan den varme krydrede æbletoddy hældes på en termokande til turen i naturen.

NB Den alkoholfrie drik kan alle indtage, men ønskes en voksenversion tilsat alkohol, så kan man anvende snaps eller Calvados.

Opskrift på

Bagte æbler med hasselnøddetop

Nødder og æbler er årstidens frugter, og kombinationen af netop disse to frugter er altid et hit. Hovedingredienserne er lette selv at dyrke i haven, så fristes du af opskriften, behøver der ikke være langt fra tanke til handling.

Til fire personer

- 4 æbler f.eks. 'Elstar', 'Holsteiner Cox' eller 'Ingrid Marie'
- 1 æg
- 1 spsk. rørsukker
- 1 tsk. vaniljesukker
- 1 spsk. piskefløde
- 1 spsk. brødkrummer
- 25 g hasselnødder - finthakkede
- 25 g valnødder – finthakkede
- 2 tsk. smør

Pisk æggehviten stiv.

Pisk fløden til flødeskum.

Pisk æggeblommen med vaniljesukker og sukker til en tyk masse.

Tilsæt nu flødeskum.

Bland de finthakkede nødder og brødkrummer i æggeblomme-flødeskumsmassen.

Vend til sidst de stive æggeghvider i blandingen.

De fire æbler vaskes. Brug nu en æbledelel, men undlad at skære hele vejen igennem æblet, så det stadig hænger sammen. Når kernehuset er fjernet fyldes æblerne med nøddedejen og samles i toppen.

Læg æblerne i et ovnfast fad og læg små stykker smør på toppen. Tilsæt ca. 1 dl vand og bag æblerne i en forvarmet 200 grader varm ovn i ca. 25 minutter.

Tips

Du kan altid få gode råd om æblesorter, hasselnøddesorter og valnødder i dit lokale havecenter, der har et stort og bredt udvalg af sorter. Efteråret er en rigtig god årstid at plante frugttræer og nøddebuske i.

Nu er haven faldet til ro. Næsten al tilvækst er ved at afslutte, og det gælder om at nyde din grønne oase. Det er også årstiden, hvor du kan gøre op med de steder i haven, hvor der ikke er balance. Efteråret er nemlig rigtig godt at plante i. Ønsker du en grøn skærm for at opnå mere privatliv, en hæk af prydgæs, planter til det våde bed eller det supertørre? Det kan du bl.a. læse om i dette nummer af Haveglæder, hvor vi også besøger en vidunderlig græshave på landet - og så kan du få inspiration til at booste dit helbred med rødbeder og kål samt nyde en varm æbletoddy og en dejlig dessert. Rigtig god fornøjelse!

Scan QR koden og få et stort leksikon over planter til din have. I app'en kan du søge oplysninger om buske, træer, roser, stauder, surbundsplanter, frugt og grøntsager.

Søg på farver, højde, modningstid og se, hvor du kan anvende planterne. Du kan også læse

artikler om haveemner, du ønsker uddybet eller se video af diverse gøremål i haven.

I havesæsonen vil der løbende være tips til, hvilke aktuelle gøremål du skal udføre i haven.

App'en viser dig vej til dit nærmeste havecenter, hvor vi glæder os til at se dig.

Besøg www.haveglæder.dk

videoklip · artikler · inspiration · nyhedsbrev

ISBN 978-87-91659-70-1

9 788791 659706 >